

เครือข่ายชาตินิยมข้ามชาติ: ชาวเวียดนามในประเทศไทย
Multinational Patriotism Network: Vietnamese in Thailand

หนึ่งฤทัย จันทระคามิ และสมชัย ภัทรธรรณันท์

สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

E-mail: nuengruethai.c@msu.ac.th.com

Received: August 18, 2019; Revised: September 14, 2019; Accepted; September 17, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเครือข่ายข้ามชาติชาวเวียดนามในประเทศไทย ใช้วิธีการศึกษาเอกสารร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่เคยมีสถานภาพเป็นผู้นอวยพและมีประวัติการเคลื่อนไหวร่วมกับขบวนการกู้ชาติเวียดนาม ใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้แนวคิดเครือข่ายข้ามชาติ และแนวคิดลักษณะข้ามชาติ เป็นแนวคิดในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

เครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับรัฐ และรัฐกับรัฐ โดยมีลักษณะข้ามชาติที่สำคัญคือความชาตินิยมที่เน้นชาติพันธุ์ ทั้งนี้แม้ว่าบริบทความสัมพันธ์ระดับรัฐจะเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละช่วงสมัยแต่บริบทที่เปลี่ยนแปลงดังกล่าวกลับไม่ได้ทำให้เครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยสูญหายไปแต่ยังคงดำรงอยู่ด้วยสำนึกชาตินิยม

คำสำคัญ: ชาวเวียดนามในประเทศไทย เครือข่ายข้ามชาติ ลักษณะข้ามชาติ สำนึกชาตินิยม

Abstract

This research was a qualitative research. The objective of this study was to study the multinational Vietnamese network in Thailand. The research was conducted by studying the documents and collecting the field data by doing the in-depth interview the Thais born with the Vietnamese descent who were the Vietnamese immigrants and had the histories participating in the Vietnamese national salvation movement. The data were collected by participatory and non-participatory observation methods. The researchers used the concepts of the multinational network and the multinational characteristics to study.

The research findings were found as follows.

The multinational Vietnamese network in Thailand was a relationship network between people and people, people and states, and states and states. The important characteristic of the multinational Vietnamese network was the patriotism emphasizing on the descent. Although the relationship context in the level of the states changed in each generation, the changing relationship context did not affect to the Vietnamese network to disappear. However, the Vietnamese network still maintained with the awareness of the patriotism.

Keywords: Vietnamese in Thailand, Multinational Networks, Multinational Characteristics, the Awareness of the Patriotism

บทนำ

ซิลเลอร์ บาสช์และบลานส์ กล่าวว่าในช่วงระยะ 20 ปีที่ผ่านมา นักมนุษยวิทยาและสังคมวิทยาให้ความสนใจศึกษาปรากฏการณ์ “การข้ามชาติ” (Transnationalism) และการข้ามแดน (Trans-border) ทั้งในระดับปฏิบัติการปัจเจกบุคคล ชุมชน ความร่วมมือและความเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มคน โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติ (Schille, N.G., Basch, L., Blanc, C.S. 1995) ทั้งนี้การข้ามชาติคือความสัมพันธ์ระหว่างคนข้ามชาติกับถิ่นใหม่ที่มีการสร้างและรักษาสายใยความสัมพันธ์กับถิ่นเดิมผ่านปฏิบัติการทางสังคม กลายเป็นพื้นที่สังคมข้ามชาติที่ตัดข้ามไปมาผ่านพรมแดนทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมและการเมือง (Herz & Olivier 2012)

กรณีชาวเวียดนามในประเทศไทย คือเป็นกลุ่มคนข้ามชาติที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคม การเมืองระดับประเทศและภูมิภาค ปัจจุบันมีสถานะเป็นคนไทยใหม่หรือคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นเชื่อมโยงกับเวียดนาม โดยมีการรวมเป็นสมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทยที่ทำหน้าเป็นเสมือนข้อต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนาม (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, Trinh, D.T. 2548) ปัจจุบันกลุ่มคนดังกล่าวแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างเปิดเผย ทั้งยังคงมีสำนึกชาตินิยมอย่างเข้มแข็ง เรื่องราวการเสียดสละและการกู้ชาติในอดีตยังคงถ่ายทอดผ่านบุคคลและพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชาติ เช่น วันชาติเวียดนาม วันคล้ายวันเกิดประธานโฮจิมินห์ ชาวเวียดนามไม่เพียงมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่เข้มแข็งแต่ยังมีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นที่อาศัยด้วย ดังกรณีงานแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนครที่จัดขึ้นทุกปี จะมีขบวนประเพณีของชาวเวียดนามสกลนครเข้าร่วมโดยนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามอย่างโดดเด่น (ชัยมงคล จินดาสมุทร 2559) ปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกดังกล่าวก่อให้เกิดพื้นที่เครือข่ายข้ามชาติชาวเวียดนามในประเทศไทยที่น่าสนใจ

ดังนั้นในการศึกษานี้จึงมีความสำคัญที่จะทำความเข้าใจใน 2 ประเด็นคือเครือข่ายข้ามชาติ (transnational network) และลักษณะข้ามชาติ (Transnationalism) (Vertovec 2009) ในกรณีชาวเวียดนามในประเทศไทย เพื่อชี้ให้เห็นการเกิดขึ้นการคงอยู่และลักษณะของเครือข่ายที่สัมพันธ์กับบริบทการเมืองและสังคมระหว่างไทยและเวียดนาม นับตั้งแต่เมื่อเวียดนามเป็นอาณานิคมฝรั่งเศส (ค.ศ. 1883) จนถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2018) การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณานาวีเคราะห์ ผลการศึกษามีความสำคัญต่อการขยายพรมแดนความรู้ด้านเวียดนามในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยภายใต้ความสัมพันธ์ทางการเมืองระดับรัฐระหว่างประเทศไทยและเวียดนาม โดยมุ่งนำเสนอใน 2 ประเด็นคือ เครือข่ายข้ามชาติ (transnational network) และลักษณะข้ามชาติ (transnationalism)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาเวียดนาม ร่วมกับการทำงานสนามในพื้นที่สองจังหวัดคือสกลนครและนครพนม เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกชาวไทยเชื้อสายเวียดนามที่เคยมีสถานภาพเป็นผู้นอนอพยพและมี

ประวัติการเคลื่อนไหวร่วมกับขบวนการกู้ชาติเวียดนาม ใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใช้แนวคิดในการศึกษาคือแนวคิดเครือข่ายข้ามชาติ (transnational network) และแนวคิดลักษณะข้ามชาติ (Transnationalism) (Vertovec 2009) ซึ่งอธิบายว่า ลักษณะข้ามชาติเป็นกระบวนการที่กลุ่มคนย้ายถิ่นได้สร้างพื้นที่ทางสังคมด้วยการเชื่อมโยงประเทศบ้านเกิดกับถิ่นปลายทางเข้าด้วยกัน โดยจะมีรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม สังคม การเมืองและความเป็นชาติ ทั้งนี้ผู้คนข้ามพรมแดนจะมีการสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นภายใต้เครือข่ายทางสังคมระหว่างทั้งสองประเทศในเวลาเดียวกัน (Schille, N.G., Basch, L., Blanc, C.S., 1995; Vertovec 2009)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ภูมิหลังการเข้ามาของชาวเวียดนามในประเทศไทยก่อนเวียดนามเป็นอาณานิคมฝรั่งเศส

การเกิดขึ้นของเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยมีสัมพันธ์กับการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวเวียดนามเข้ามายังประเทศไทยตั้งแต่สมัยก่อนรัฐชาติจนถึงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ทั้งของไทยและเวียดนามแสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนดังกล่าวได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์โดยมีสาเหตุสำคัญคือการค้าขาย การลี้ภัยศาสนาและสงครามการแย่งชิงอำนาจภายในเวียดนาม รวมถึงสงครามกับสยาม (รวี อีสระนนท์ 2557)

จากบันทึกทางประวัติศาสตร์พบว่ามิชชันนารีชาวเวียดนามเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยการติดต่อค้าขายระหว่างกรุงศรีอยุธยากับแคว้นตังเกี๋ยและโคชินซึ่งเป็นชื่อเรียกเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ในเวลานั้นได้มีการติดต่อค้าขายทั้งทางบกและทางเรือ (Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam, 1997; กรมศิลปากร 2513) นอกจากนั้นยังมีกลุ่มที่เป็นชาวคริสต์นิกายคาทอลิกเดินทางเข้ามาพร้อมบาทหลวงชาวตะวันตกเพื่อลี้ภัยทางศาสนาเนื่องจากศาสนาคริสต์ไม่เป็นที่ยอมรับและถูกต่อต้านโดยชนชั้นผู้ปกครองทั้งในตังเกี๋ยและโคชิน (กรมศิลปากร 2521) ต่อมาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชาวเวียดนามเดินทางเข้ามาด้วยสาเหตุสงครามทั้งภายในและภายนอกเวียดนาม รวมทั้งมีเกิดการรวบรวมผู้คนเข้าเป็นพลเมืองและให้ขึ้นต่อหัวเมือง สวามิภักดิ์ของสยาม (ไพฑูริย์ มีกุล 2517) การแย่งชิงอำนาจระหว่างศักดินาฝ่ายเหนือคือตระกูลจิ่ง (Trinh) ศักดินาฝ่ายกลางคือตระกูลเหงวียน (Nguyễn) และกลุ่มอำนาจฝ่ายใต้เตี๋ยเซิน (Tây Sơn) ทำให้ชาวเวียดนามหนีภัยสงคราม ทั้งนี้ลูกหลานตระกูลเหงวียนได้นำไพร่พลเข้ามาพึ่งรักษากาลที่ 1 ก่อนที่จะกลับไปกู้อำนาจและสถาปนาเป็นพระเจ้าชาลองปฐมกษัตริย์ราชวงศ์เหงวียนในภายหลัง

สาเหตุการเข้ามาของชาวเวียดนามในช่วงต้นรัตนโกสินทร์อีกประการหนึ่งคือ การทำสงครามระหว่างสยามและเวียดนามในสมัยรัชกาลที่ 3 ในสงครามอานาสยามยุทธ ทำให้มีการกวาดต้อนเข้ามาในฐานะไพร่เชลยคนกลุ่มนี้ถูกจำแนกตามศาสนาและความสามารถ โดยถูกจัดเข้าเป็นกำลังพลในกองทัพ ช่างต่อเรือ ทหารปืนใหญ่ ส่วนหนึ่งอาศัยทำมาหากินโดยทำการค้าขายปะปนกับคนจีนสยาม ดังนั้นในช่วงต้นรัตนโกสินทร์มีชุมชนเวียดนามกระจัดกระจายอยู่หลายแห่งรอบกรุงเทพฯ ได้แก่ บ้านญวนพาหุรัด บ้านญวนบางโพธิ์ บ้านญวนสามเสน (รวี อีสระนนท์, 2557; เทียนวรรณ 2442) และอาศัยอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง ได้แก่ อยุธยา จันทบุรี ตราด ระยอง ชลบุรี สมุทรสงครามและพิจิตร (Goscha 1999; Poole 1967)

อย่างไรก็ตาม ชาวเวียดนามไม่ได้มีเพียงกลุ่มที่เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเท่านั้น หากยังมีกลุ่มอื่นเดินทางเข้ามาอาศัยในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 ด้วยสาเหตุทั้งจากการย้ายถิ่นที่อยู่และการค้าขาย (สุจิตต์ วงษ์เทศ 2549) โดยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามเมืองชายฝั่งแม่น้ำโขง ได้แก่ นครพนม หนองคาย หนองเสือ และท่าอุเทน (Goscha 1999) มุกดาหาร เมืองสะขุ่น (สกลนคร) เมืองสว่าง (สว่างแดนดิน) และเมืองละคร(นครพนม) (เอเจียน แอมอนิเย 2539)

ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสเข้ารุกรานและครอบครองอินโดจีน ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ (Modern Nation State) ความวิตกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่มีต่อสถานการณ์การรุกรานของชาติตะวันตกขณะนั้นส่งผลให้เกิดการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับอินโดจีนของฝรั่งเศส รวมทั้งการปฏิรูปการปกครองและการจัดระเบียบพลเมืองให้เป็นระบบ มีการกำหนดผู้คนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตสยามให้มีสถานะเป็นพลเมือง มีการตรวจตราการเข้าออก การเสียส่วยอากร และมีการทำบัญชีสำมะโนครัว (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2541) ทั้งนี้คนญวนหรือเวียดนามแม้ว่าในช่วงแรกจะไม่ได้ได้รับความสนใจนัก แต่ก็ได้รับการดูแลจัดการให้เป็นหมวดเป็นกองและมีผู้นำกลุ่มที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลคนของตนเองและขึ้นต่อเมืองนครพนมในภายหลัง (มุสตี จันทวิมน์ 2541) นอกจากนี้ยังอาศัยอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ได้แก่ สกลนคร อุบลราชธานีและอุดรธานี

เห็นได้ว่าชาวเวียดนามเดินทางเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยรัฐชาติโดยไม่ได้ยึดโยงกับการเป็นรัฐและการเป็นคนของรัฐ ความแตกต่างทางบริบทและเวลาทำให้กลุ่มคนดังกล่าวอาศัยกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ โดยยังไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงสามารถกล่าวได้ว่าเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยยังไม่เกิดขึ้นในระยะแรก อย่างไรก็ตามกลุ่มคนดังกล่าวคือพื้นฐานสำคัญในการเกิดขึ้นของเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยในระยะต่อมา

2. การเกิดขึ้นของเครือข่ายชาตินิยมข้ามชาติกรณีชาวเวียดนามในประเทศไทย

เวียดนามเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1883 นโยบายการปกครองของฝรั่งเศสคือแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ชาวเวียดนามเดินทางออกนอกประเทศ จำแนกได้เป็นสองกลุ่ม คือ แรงงานอาณานิคมและขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสภายนอกประเทศ ทั้งนี้กลุ่มหลังเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อการเกิดเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทย

เมื่อฝรั่งเศสปกครองเวียดนามในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของ “อินโดจีนของฝรั่งเศส” ชาวเวียดนามจำนวนมากถูกเคลื่อนย้ายไปในลาวเพื่อเป็นแรงงานในเหมืองแร่ สร้างถนนและสะพาน (Tuck 1995) ซึ่งเดิมมีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ตามหัวเมืองสำคัญในเขตลาวลุ่มไปจนถึงลาวกลางตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18-19 ได้แก่ เมืองหลวงพระบาง เวียงจันทน์ ท่าแขก สะหวันนะเขต เมื่อมีการอพยพแรงงานเวียดนามเข้าไปในลาว จึงทำให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นในหัวเมืองดังกล่าว (Nguyễn Văn Vinh 2010) นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่หนีความอดอยากเข้าไปรับจ้างเป็นแรงงานให้แก่คนลาวด้วย (Stuart-Fox 1997) ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดพื้นที่ทางสังคมข้ามชาติแบบสายญาติ (Transnational kinship groups) คนกลุ่มนี้จะยังคงมีจิตสำนึกและผูกพันกับบ้านเกิด (Faist, T. 2006) ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มยังคงความเหนียวแน่นคือพื้นฐานสำคัญต่อสำนึกการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของชาติในเวลาต่อมา

นโยบายของฝรั่งเศสไม่เพียงทำให้เกิดการข้ามชาติของแรงงานแต่ยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการลุกขึ้นต่อต้านของขบวนการกู้ชาติเวียดนาม การต่อสู้แบบเดิมที่ล้มเหลวทำให้ปัญญาชนนักต่อสู้ต้องเดินทางออกนอกประเทศเพื่อแสวงหาวิธีการต่อสู้ (Taylor, K. W. 2013) กลุ่มปัญญาชนนักต่อสู้โดยมีพานโบายเจิวเป็นหัวหน้าได้รวบรวมปัญญาชนและชาวเวียดนามรักชาติเป็นขบวนการชาตินิยมเวียดนามเดินทางไปญี่ปุ่น ในปีค.ศ. 1905 เพื่อตั้งหลักที่นั่นเมื่อขบวนการในญี่ปุ่นล้มเหลวจึงเดินทางมายังสยามและจีน (Hoang Van Chi 1964)

การเข้ามาในประเทศไทยของขบวนการชาตินิยมเวียดนามช่วง ค.ศ. 1905-1916 มีความสำคัญต่อการเกิดเครือข่ายชาตินิยมเวียดนามในประเทศไทย บุคคลสำคัญที่มีบทบาทเชื่อมโยงชาวเวียดนามในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทยคือตั้ง ทุก เหือ (Đặng Thúc Hứa) ทั้งนี้ปฏิบัติการสำคัญคือการปลูกสำนึกและอุดมการณ์รักชาติให้แก่ลูกหลานที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ (Trần Đình Lưu 2004) โดยเริ่มที่ชุมชนปากน้ำโพซึ่งมีชาวเวียดนามอาศัยอยู่จำนวนมากก่อนที่จะสลายตัวและย้ายไปที่บ้านดงจังหวัดพิจิตร

จากขบวนการชาตินิยมเวียดนามในภาคกลางของไทยได้เชื่อมโยงมาสู่ชุมชนชาวเวียดนามในอีสานทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของขบวนการกู้ชาติเวียดนามในภาคอีสานอย่างคึกคัก โดย ตั้ง ทุก เหือ (Đặng Thúc Hứa)

ได้เข้ามาเคลื่อนไหวในภาคอีสานช่วงปี ค.ศ.1925-1932 ทำให้เกิดฐานปฏิบัติการกู่ชาติในหลายพื้นที่ ได้แก่ ชุมชน บ้านโนนวัดป่า บ้านบก บ้านนาคู บ้านหนองแสง บ้านต้นผึ้ง ในจังหวัดนครพนม และเมืองอุดรธานีซึ่งถือเป็นหน่วยปฏิบัติการกู่ชาติเวียดนามที่สำคัญ (Trần Đình Lưu 2004) ชาวเวียดนามในอีสานเริ่มมีบทบาทและการเคลื่อนไหวที่เชื่อมโยงกับชุมชนเวียดนามในภาคกลาง มีการจัดตั้งองค์กรสาขาสันนิบาตเยาวชนปฏิวัติเวียดนามประจำสยาม ในปี ค.ศ.1925 และเกิดแนวร่วมขบวนการเทินอ้ายที่บ้านดง จังหวัดพิจิตร อุดรธานี สกลนครและนครพนม (มูราซิม่า เออิจิ 2555)

การเคลื่อนไหวของขบวนการเวียดนามชาตินิยมในประเทศไทยเริ่มคึกคักยิ่งขึ้นเมื่อโฮจิมินห์ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามและเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน ในปี ค.ศ. 1930 ส่งผลให้องค์กรสันนิบาตเยาวชนปฏิวัติเวียดนามประจำสยามที่มีอยู่ก่อนหน้าปรับเปลี่ยนเป็นพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามประจำสยามและมีโครงสร้างเช่นเดียวกับองค์กรหลักในเวียดนาม (มูราซิม่า เออิจิ 2555) ปราบกฏการณ์ดังกล่าวมีส่วนอย่างมากที่ทำให้เครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยมีความเข้มแข็งและปรากฏชัดในฐานะขบวนการคอมมิวนิสต์ ต่อมาเมื่อโฮจิมินห์จัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์สยามได้สำเร็จโดยการรวมพรรคคอมมิวนิสต์จีนสาขาทะเลจีนใต้และพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามประจำสยามเข้าด้วยกัน ส่งผลให้มีการปลุกเร้ามวลชนเวียดนามในประเทศไทยร่วมสนับสนุนการปฏิวัติในอินโดจีน (Smith, R. B. 1998) โดยให้การช่วยเหลือสายที่หลบหนีจากการเข้าร่วมขบวนการโซเวียต-เหงตั้งที่หลบหนีมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย การขอรับเงินบริจาคเงินเครื่องอุปโภคบริโภคเพื่อใช้เป็นทุนสนับสนุน จัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์และเสบียงอาหาร การเร่งให้การฝึกอบรมทฤษฎีและการส่งนักปฏิวัติเวียดนามกลับกลับไปเคลื่อนไหวในเวียดนาม (มูราซิม่า เออิจิ 2555)

สำหรับประเทศไทย การเคลื่อนไหวของลัทธิคอมมิวนิสต์ถือเป็นภัยคุกคามความมั่นคง รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายกำกับควบคุมและปราบปรามชาวเวียดนามที่ต้องสงสัยอย่างเข้มข้น ดังนั้นแม้การเคลื่อนไหวของเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยจะมีความคึกคักอย่างมากในระหว่าง ค.ศ. 1926-1930 แต่ต้องค่อย ๆ ชบเซาลงในปีค.ศ. 1933 จากการปราบปรามคอมมิวนิสต์ครั้งใหญ่โดยรัฐบาลไทย

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของเครือข่ายชาตินิยมเวียดนามในประเทศไทยยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องแบบอำพรางและหลบซ่อน โดยได้รับความช่วยเหลือจากขบวนการเสรีไทยสายอีสาน (ปรีชา ธรรมวินทร 2553) มีการจัดตั้งฐานปฏิบัติการของขบวนการกู่ชาติเวียดนามในอีสาน ได้แก่ ขบวนการเวียดนามกู่ชาติ (Hội Việt Kiều Cứu Quốc) (Goscha, 1999) กองกำลังเงินฝู (Chi Đội Trần Phú) หรือกองกำลังเพื่ออิสรภาพเวียดนาม (Việt Nam Độc Lập Quân) ที่บ้านเต่างอย จังหวัดสกลนคร ซึ่งขบวนการดังกล่าวมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับขบวนการเวียดนามิ่งและคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม (Lê Quốc Sản 1989; ปรีชา ธรรมวินทร 2553)

3. ความสัมพันธ์ของบริบทการเมืองไทยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและบริบทการเมืองไทยส่งผลต่อเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยให้ต้องหลบซ่อนอำพรางในบริบทชั่วคราวข้ามของลัทธิทางการเมือง และสามารถเปิดเผยตัวตนในบริบทความร่วมมือและเป็นมิตร ทั้งนี้ไม่ว่าความสัมพันธ์ระดับรัฐและนโยบายของไทยที่มีต่อชาวเวียดนามจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร เครือข่ายเวียดนามไม่เคยถูกทำลายแต่มีการปรับเปลี่ยนอย่างมีความสัมพันธ์ไปกับบริบท กล่าวคือ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดฝรั่งเศสได้กลับเข้ารุกรานอินโดจีนอีกครั้งโดยทำการโจมตีฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในปี ค.ศ. 1946 ทำให้คนลาวและเวียดนามจำนวนมากอพยพข้ามแม่น้ำโขงมายังประเทศไทย ในแถบจังหวัดหนองคาย นครพนมและมุกดาหาร และมีการอพยพต่อเนื่องในระหว่างปี 1946-1949 ทั้งนี้ในความหมายของรัฐไทยกลุ่มคนดังกล่าวถือเป็นเวียดนามชุดใหม่ มีสถานะเป็นผู้อพยพหรือ “ผู้อพยพ” (สัญญาทิพย์ ศรีพนา Trinh,D.T., 2548) ในสมัยรัฐบาลปรีดี พนมยงค์ได้ให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม โดยให้ที่พักพิงและจัดสรรงบประมาณในการลงทุนประกอบอาชีพ และมีงานทำ ชาวเวียดนามไม่ได้ถูกจำกัดหรือควบคุมโดยเคร่งครัดจึงสามารถเดินทางไปมาภายในประเทศไทยได้โดยเสรีและสามารถประกอบอาชีพได้ทุกอย่างตามที่ตนเองทำได้ (ขจัตถัย บุรุษพัฒน์ 2515)

ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมือง รัฐบาลปรีดีฯ ถูกรัฐประหารในปี ค.ศ. 1948 จอมพล ป.พิบูลสงครามขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ไทยได้ปรับเปลี่ยนท่าทีและนโยบายที่มีต่อเวียดนามเหนือโดยประกาศจุดยืนนโยบายของเกี่ยวกับเวียดนามเหนืออย่างแข็งกร้าวและสนับสนุนรัฐบาลเวียดนามใต้ (ดี จี อี ฮอลล์ 2557) นับจาก รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามเรื่อยมา ประเทศไทยมีนโยบายชั่วคราวซ้ำกับคอมมิวนิสต์ที่เด็ดขาดและรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังกล่าวนำไปสู่การดำเนินนโยบายการควบคุมชาวเวียดนามอพยพอย่างเข้มงวดส่งผลต่อการดำรงอยู่และสถานภาพของชาวเวียดนามให้ต้องอาศัยอยู่อย่างหลบซ่อนและถูกจำกัดสิทธิ์ในหลายประการ

อย่างไรก็ตาม นโยบายการควบคุมชาวเวียดนามอพยพไม่ได้ทำให้เครือข่ายเวียดนามถูกทำลายไป แต่กลับมีส่วนทำให้เวียดนามอพยพชุดใหม่กับชุดเดิมมีปฏิสัมพันธ์ภายในที่เข้มแข็ง การควบคุมจำกัดพื้นที่ทำให้พวกเขาสามารถรวมกลุ่มเป็นชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อุทิศความรักชาติถูกถ่ายทอดและปลูกฝังผ่านปฏิบัติการภายในกลุ่มอย่างเข้มข้น ส่งผลให้เครือข่ายเวียดนามข้ามชาติมีความเข้มแข็งขึ้น

แม้ว่าในปี ค.ศ. 1975 เวียดนามจะสามารถรวมประเทศเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้สำเร็จ แต่บริบทการเมืองในภูมิภาคยังคงตึงเครียด ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนาม ระหว่าง ค.ศ. 1976-1984 เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีเสถียรภาพเป็นทั้งมิตรและศัตรู ทั้งนี้รัฐบาลไทยยังคงดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเข้มข้น ในสถานะที่ถูกควบคุมกำกับโดยรัฐไทย ชาวเวียดนามมีความหวาดระแวงต่อการคุกคามโดยเจ้าหน้าที่เป็นอย่างมากจึงต้องอยู่อย่างสงบเสถียรและดำเนินชีวิตอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่รัฐไทยสงสัยหรือเกิดความไม่ไว้วางใจ ทั้งนี้ไม่มีกิจกรรมตัวกันเคลื่อนไหวหรือเรียนภาษาเวียดนามเหมือนก่อนหน้า (วัน ลอง [นามสมมุติ] 2559) นอกจากนี้ยังสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนไทยในท้องถิ่นด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การร่วมงานบุญประเพณีท้องถิ่น การทำกิจกรรมอาสาร่วมกับคนท้องถิ่น ชาวเวียดนามดำเนินชีวิตเรียบง่ายโดยการทำการค้าเล็ก ๆ ในชุมชนที่อาศัยอยู่ (เจรีน [นามสมมุติ] 2559)

ครั้นเมื่อสถานการณ์โลกเข้าสู่สภาวะผ่อนคลายความตึงเครียดจากสงครามและความขัดแย้งในลัทธิการปกครองและหันมาร่วมมือกันทางพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างกันมากขึ้น นับตั้งแต่ ค.ศ. 1985 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและเวียดนามได้ยึดโยงกันด้วยระบบทุนส่งผลต่อนโยบายทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องในทิศทางเดียวกันเกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญหลายด้าน โดยเวียดนามดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ “โดย เหมย” ในปี ค.ศ. 1986 เพื่อฟื้นฟูประเทศโดยใช้กลไกตลาดและเปิดรับการกระตุ้นเศรษฐกิจและการลงทุนของต่างชาติ (Beresford, M. 2008) ขณะที่รัฐบาลไทยโดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในปี ค.ศ. 1988 ส่งผลให้ความสัมพันธ์ไทยเวียดนามเริ่มมีกระชับมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน โดยมีการกระชับความสัมพันธ์ทางการทูตด้วยการเยือนผู้นำทั้งสองประเทศผลจากความร่วมมือดังกล่าวทำให้ในช่วงปี ค.ศ. 1989-1995 ตัวเลขการค้าระหว่างไทยกับเวียดนามมีมูลค่าสูงขึ้นเรื่อย ๆ (วิทยา สุจริตนารักษ์ 2555)

ความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าวส่งผลต่อชาวเวียดนามและเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความจริงใจในความสัมพันธ์ที่มีต่อกันรัฐบาลไทยการดำเนินการจัดการปัญหาเรื่องชาวเวียดนามในประเทศไทยโดยการเปลี่ยนสถานภาพ “ญวนอพยพ” ให้มีสถานภาพเป็น “คนไทยใหม่” โดยอนุญาตให้สามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายด้วยการให้สัญชาติและสถานะคนต่างด้าวตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1990 เรื่องการให้สัญชาติไทยแก่บุตรหลานชาวเวียดนามอพยพที่เกิดในราชอาณาจักรและให้สัญชาติไทยแก่บุตรหลานชาวเวียดนามอพยพรุ่นลูกหลาน รุ่น 2 และรุ่น 3 (อัษฎาวุธ วสนา 2558) ต่อมาในปี ค.ศ. 1992 สมัยของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน มีการพิจารณาให้สัญชาติแก่ชาวเวียดนามอพยพรุ่นบุตร จนกระทั่งมีการอนุมัติให้ใบสำคัญคนต่างด้าวแก่ชาวเวียดนามอพยพรุ่นที่ 1 ที่มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรไทยในปี ค.ศ. 1997 หลังจาก ที่เวียดนามเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน (หว่าง คัก นาม 2550)

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระดับรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ตีส่งผลให้สถานภาพชาวเวียดนามที่เคยต้องหลบซ่อนเปลี่ยนไปสู่การยอมรับในฐานะพลเมือง เครื่องขยายสังคมข้ามชาติชาวเวียดนามในประเทศไทยที่เคยดำรงอยู่แบบเลือนรางก็กลายเป็นเครือข่ายที่มีตัวตน ชาวเวียดนามจึงมีโอกาสแสดงบทบาทในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นและข้อต่อในร่วมมือทางธุรกิจในระดับท้องถิ่นและเชื่อมโยงไปสู่ชาวเวียดนามในลาวและเวียดนามได้อย่างเปิดเผยมากขึ้น กลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มชาวเวียดนามในประเทศไทยแล้วยังเชื่อมโยงไปสู่กลุ่มชาวเวียดนามในลาวและเวียดนามอย่างเปิดเผย

4. สมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทย กรณีศึกษาภาพสะท้อนลักษณะข้ามชาติของเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทย

ภายใต้บริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับเวียดนามภายหลังเวียดนามเป็นสมาชิกอาเซียนในปี ค.ศ.1995 ได้ส่งผลดีต่อสถานภาพชาวเวียดนามในประเทศไทยอย่างมาก ชาวเวียดนามในประเทศไทยได้ถือสถานเครือข่ายจนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมท้องถิ่นไทย เกิดการจัดตั้งองค์กรที่มีบทบาททางสังคมเป็นที่ยอมรับในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศ ทั้งยังมีการสานสร้างเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยเชื่อมโยงกับเวียดนามอย่างเข้มข้น ทั้งนี้ชาวเวียดนามในประเทศไทยยังคงรักษาและสืบทอดสำนักแผ่นดินมาตุภูมิไว้อย่างเข้มข้น ส่งผลต่อเครือข่ายเวียดนามให้ยังคงแก่นแกนในความเป็นชาตินิยม

“สมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทย” คือภาพสะท้อนสำคัญของเครือข่ายเวียดนามที่มีความสัมพันธ์ทั้งในระดับปัจเจกและในระดับรัฐ ปัจจุบันมีสถานะเปิดเผยและได้รับการยอมรับจากรัฐบาลไทยและรัฐบาลเวียดนาม เป็นเสมือนปมปมของความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เชื่อมประสานระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ทั้งยังทำหน้าที่ถือสานความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาวเวียดนามและระหว่างชาวเวียดนามกับรัฐไทย รวมถึงเป็นปมปมถือสานความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามในประเทศไทยและในเวียดนาม

กล่าวสำหรับสมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทยเป็นสมาคมชาวเวียดนามในต่างประเทศสมาคมแรก ที่ดำเนินการสำเร็จ มีสถานภาพขึ้นตรงต่อแนวร่วมปิตุภูมิแห่งชาติเวียดนามและได้รับการอนุญาตจากรัฐไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมายในปี ค.ศ. 2014 มีนายชาญ กาววัน เป็นผู้ได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฯ (Chủ tịch tổng Hội Việt Nam-Thái Lan) เป็นคนแรกและยังคงดำรงตำแหน่งนี้มาจนถึงปัจจุบัน (ค.ศ.2018) มีสำนักงานสมาคมตั้งอยู่ที่จังหวัดสกลนคร (เชิงเวียน วัน[นามสมมติ] 2559)

ความเชื่อมโยงระหว่างชาวเวียดนามในประเทศไทยกับรัฐเวียดนามแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านบทบาทของสมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทย บุคลากรของสมาคมซึ่งส่วนใหญ่ล้วนมีประวัติศาสตร์ชีวิตที่สัมพันธ์กับเสียสละในการกอบกู้ชาติในอดีตด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่นเป็นผู้นำเคลื่อนไหวกบฏในการร่วมสละทุนทรัพย์เป็นต้น โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับโฮจิมินห์ซึ่งในอดีตต้องถูกเก็บเป็นความลับชั้นลึก แต่ในปัจจุบันได้ถูกเปิดเผยและผลิตซ้ำอย่างหลากหลาย ทั้งในทางการบอกเล่า การสร้างสถานที่แห่งความทรงจำ ซึ่งได้กลายเป็นทั้งแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์สถานที่ท่องเที่ยว และสถานที่แห่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับรัฐเวียดนามไปพร้อมกัน

สมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทยมีเครือข่ายสมาคมในระดับจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างสมาคมชาวเวียดนามสกลนคร ซึ่งเป็นสมาคมชาวเวียดนามในระดับท้องถิ่นกลุ่มแรกที่ได้รับอนุมัติจดทะเบียนเป็นสมาคมเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2006 การจัดการโครงสร้างภายในสมาคมชาวเวียดนามมีความคล้ายคลึงกับการจัดการภายในกลุ่มชาวเวียดนามในอดีต ทั้งนี้มีการจัดเป็นฝ่ายเพื่อดูแลและประสานงานภายในกลุ่มชาวเวียดนามในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสังคม ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ สตรี เด็ก ด้านการศึกษา และ วัฒนธรรม ทั้งนี้มีนายกสมาคมชาวเวียดนามและคณะกรรมการ ด้านต่าง ๆ เป็นผู้บริหารจัดการความสัมพันธ์ชาวเวียดนามในทุกกลุ่ม รูปแบบการรักษาความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาวเวียดนามจังหวัดสกลนครพบว่ามีหลากหลาย อาทิ มีกิจกรรมการพบปะกันของชาวเวียดนามในสกลนครโดยส่วนใหญ่ผู้มาร่วมคือหัวหน้าครอบครัว ทุกวันที่ 7 ของทุกเดือนเพื่อร่วมพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ถ่ายทอดประสบการณ์และหาแนวทางแก้ปัญหา

ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาวเวียดนาม กิจกรรมการพบปะกันดำเนินไปในรูปแบบการรับประทานอาหารร่วมกัน ร้องเพลง เต้นรำเพื่อให้เกิดความสามัคคี นอกจากนี้มีการระดมทุนทรัพย์เพื่อเป็นทุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ คนละ 200 บาท เงินที่เหลือจากกิจกรรมก็ใช้เป็นทุนเพื่อทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม (ห้วงวน[นามสมมุติ] 2559) อย่างไรก็ตามไม่เพียงจังหวัดสกลนครเท่านั้นที่มีสมาคมชาวเวียดนาม หลายจังหวัดในภาคอีสานซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชาวเวียดนามอาศัยอยู่ก็มีการจัดตั้งสมาคมชาวเวียดนามในระดับจังหวัดและสมาคมชาวเวียดนามแต่ละจังหวัดก็มีความสัมพันธ์และมีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันอย่างเข้มแข็ง

นอกจากนี้สมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทยยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นข้อต่อเชื่อมโยงระหว่างชาวเวียดนามในประเทศไทยกับรัฐบาลเวียดนามในหลายด้าน ซึ่งปฏิบัติการต่างที่มีร่วมกันระหว่างชาวเวียดนามกับรัฐบาลเวียดนามเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักชาตินิยมในกลุ่มชาวเวียดนามในประเทศไทยมีอยู่อย่างมาก ดังกรณีการเชิดชูบุคคลผู้ทำความงามความดีและเสียสละในประวัติศาสตร์การต่อสู้ ด้วยการมอบเหรียญและใบประกาศเกียรติคุณให้แก่ชาวเวียดนามที่มีหลักฐานว่าเป็นแกนนำเคลื่อนไหวและมีผลงานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเคยช่วยเหลือในปฏิบัติการกู้ชาติเวียดนาม กรณีตัวอย่างนางเจรีน นายเวือง และนายเหงเวียน ที่ได้มอบใบประกาศเกียรติคุณและเหรียญกล้าหาญชั้นสูงสุด (Huy chương kháng chiến hàng nhất) และเหรียญกล้าหาญชั้นรอง (Huy chương kháng chiến hàng nhì) จากการเข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่ออิสรภาพในนามของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ตั้งแต่ปี ค.ศ.1945-1946 (เวือง[นามสมมุติ] 2559)

กล่าวโดยสรุป สมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทยคือภาพสะท้อนของเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยในปัจจุบัน แสดงให้เห็นปมปมความสัมพันธ์ของเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยที่ยังคงหล่อเลี้ยงไว้ด้วยนักชาตินิยม ทำหน้าที่ถักสานความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาวเวียดนาม และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยที่รัฐทั้งสองได้เปิดโอกาสให้สามารถแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่ในทุกรูปแบบด้วยการรื้อฟื้นปฏิบัติการที่ไม่อาจเปิดเผยในอดีตขึ้นมาไว้ในพื้นที่สาธารณะ

สรุปผลการวิจัย

เครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยเกิดขึ้นและคงอยู่อย่างมีความสัมพันธ์กับบริบททางการเมือง อุดมการณ์และผลประโยชน์ของรัฐ ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่แปรเปลี่ยนไปตามบริบทการเมืองของภูมิภาค ในแต่ละช่วงนับตั้งแต่เมื่อเวียดนามกลายเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสเป็นต้นมาได้ส่งผลต่อการเกิดขึ้นของเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยโดยเริ่มจากการเป็นเครือข่ายขบวนการชาตินิยม กระทั่งเมื่อบริบทการต่อสู้ของเวียดนามเปลี่ยนแปลงไปสู่การต่อสู้ตามแนวทางคอมมิวนิสต์ส่งผลให้เครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยมีความหมายและนัยยะที่แตกต่างจากเดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งท่าทีของรัฐไทยที่มีต่อชาวเวียดนามอพยพและลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามภายใต้บริบทความสัมพันธ์ระดับรัฐที่เปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงสมัยไม่ได้ทำให้เครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยหายไปแต่ยังคงถูกดำรงรักษาไว้ด้วยนักชาตินิยม

อภิปรายผลการวิจัย

เครือข่ายข้ามชาติมีความสัมพันธ์กับความเป็นเครือข่ายของรัฐซึ่งเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมือง อุดมการณ์และผลประโยชน์ของรัฐ กรณีเครือข่ายเวียดนามในประเทศไทย สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับรัฐ และรัฐกับรัฐ เป็นเครือข่ายของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับรัฐเดิมและเป็นเครือข่ายที่ถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ (Butsch, C. 2018) ทั้งนี้ในบริบทความสัมพันธ์ของรัฐที่แตกต่างในแต่ละช่วงเวลาส่งผลให้สถานภาพชาวเวียดนามและเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทยที่มีความแตกต่างกันด้วย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เครื่องข่ายเวียดนามในประเทศไทยมีลักษณะข้ามชาติที่สำคัญคือความชาตินิยมที่เน้นชาติพันธุ์ (Ethnic Nationalism) ลักษณะดังกล่าวถูกนำมาใช้ในการประกอบสร้างและหล่อเลี้ยงให้เครือข่ายเวียดนามในประเทศไทยเกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ ดังนั้นไม่ว่าชาวเวียดนามจะอพยพเข้ามาในประเทศไทยในบริบทใด สุดท้ายพวกเขาก็สามารถผสมผสานความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาวเวียดนามด้วยการฉวยใช้ความเป็นชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ชาติที่มีร่วมกันเพื่อยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างชาวเวียดนามและความเป็นชาติ (Faist, T., 2006; Vertovec 2009) ดังกรณีปฏิบัติการของสมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทยที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ภายในกลุ่มชาวเวียดนามรวมทั้งเชื่อมโยงไปยังรัฐบาลเวียดนาม ดังตัวอย่างการมีส่วนร่วมของชาวเวียดนามในจังหวัดนครพนมและการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลเวียดนามและการได้รับอนุญาตโดยรัฐบาลไทยให้มีการจัดสร้างอนุสรณ์สถานประธานโฮจิมินห์ที่บ้านนาจอก ตำบลหนองญาติ อำเภอเมืองนครพนม คือปรากฏการณ์ที่ช่วยแสดงให้เห็นว่าการสร้างสำนึกชาตินิยมในกลุ่มชาวเวียดนามในประเทศไทยมีอยู่อย่างต่อเนื่องและเป็นลักษณะสำคัญของเครือข่ายเวียดนามข้ามชาติในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทางวิชาการและการวิจัย จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าชาวเวียดนามกลุ่มที่เดินทางเข้ามาในภาคอีสานก่อนปี ค.ศ. 1946 มีความเชื่อมโยงอย่างมากกับคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่ยังคงมีชีวิตและอาศัยอยู่ในภาคอีสานของไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร อุดรธานี ดังนั้นพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นสนามวิจัยด้านวัฒนธรรมข้ามแดนวัฒนธรรมลูกผสม และการรื้อฟื้นและประดิษฐ์วัฒนธรรมภายใต้ลักษณะพหุลักษณะวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์สังคมที่สมควรทำการศึกษาเพิ่มเติมด้วยประเด็นวิจัยต่าง ๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาโทศึกษา เรื่อง “เครือข่ายข้ามชาติชาวเวียดนามในประเทศไทย” ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2560

เอกสารอ้างอิง

- เจริญ (นามสมมติ). **ชาวเวียดนามในจังหวัดนครพนม (สัมภาษณ์)**. อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม, 22 กรกฎาคม 2559.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. **ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2515.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **ประวัติศาสตร์เมืองไทย 2475-2500**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, 2559.
- ชัยมงคล จินดาสมุทร. **นักวิชาการสกลนครศึกษาและคณะกรรมการอำนวยการประเพณีแห่ปราสาทผึ้งจังหวัดสกลนคร (สัมภาษณ์)**. อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร, 18 มิถุนายน 2559.
- แถมสุข นุ่มนนท์. **เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง: ยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: สายธาร, 2548.
- เทียนวรรณ. **พงศาวดารญวน (เวียดนามสี่กั๊ก) (THE CHRONICLE OF VIETNAM)**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, 2442.

- ธัญญาทิพย์ ศรีพนา และคณะ. **เหยียดเกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทยเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- ดี จี อี ฮอลล์. **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้:สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิศดาร**. เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2557.
- ปรีชา ธรรมวินทร. **เตียง ศิริขันธ์ ขบวนการเสรีไทยสกลนคร**. กรุงเทพฯ: แม่คำฝาง, 2553.
- ผุสดี จันทวิมล. **เวียดนามในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- ไพฑูริย์ มีกุล. **การปฏิรูปการปกครองมณฑลอีสาน พ.ศ. 2436-2453**. มหาสารคาม: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2517.
- มูราซิม่า เออิจิ. **กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (พ.ศ. 2473-2479)**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2555.
- รวี อีสระนนท์. **พงศาวดารญวนและเขมรในพงศาวดารรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา, 2557.
- วิทยา สุจริตธรรักษ์. “เศรษฐกิจไทยกับอาเซียน: ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าอดีต-ปัจจุบัน,” **วารสารร่วมพฤษ**. 30, 3 (2555): 149-174.
- วัน ลอง. (นามสมมุติ). **ชาวเวียดนามในจังหวัดสกลนคร (สัมภาษณ์)**. อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร, 23 กรกฎาคม 2559.
- ศิลปากร.กรม **บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ ในศตวรรษที่17 เล่มที่ 2**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2513.
- . **การเดินทางของบาทหลวงตาซาร์ต เล่ม 1-3 ฉบับลายมือเขียนที่คัดมาจากต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2521.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **พลังลาวชาวอีสาน**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. **ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยาขอนแก่น, 2541.
- เวียง. (นามสมมุติ). **สมาคมชาวเวียดนามจังหวัดนครพนม (สัมภาษณ์)**. อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม, 17 มิถุนายน 2559.
- หว่าง คัก นาม. **ความเป็นมาแห่งการพัฒนาความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม (1976-2000)**. ฮานอย เวียดนาม: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- หวงน. (นามสมมุติ). **สมาคมชาวเวียดนามจังหวัดสกลนคร (สัมภาษณ์)**. อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร, 18 มิถุนายน 2559.
- เหงเวียน วัน. (นามสมมุติ). **สมาคมชาวเวียดนามแห่งประเทศไทย (สัมภาษณ์)**. อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร, 17 มิถุนายน 2559.
- อักษฎาฐ วสนา. “ปัญหาของการได้สัญชาติไทยภายหลังการเกิด: กรณีศึกษาชาวเวียดนามอพยพ ชั่วบุตรและชั้นหลาน”, **วารสารการบริหารท้องถิ่น**. 4, 337 (2553): 89-105.
- เอเจียน แอมอนิเย. **บันทึกการเดินทางในลาว ภาคหนึ่ง พ.ศ.2438 Voyage dans le Laos tome premier 1895**. เชียงใหม่: โครงการผลิตเอกสารส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- Beresford, M. “Doi Moi in review: The challenges of building market socialism in Vietnam,” **Journal of Contemporary Asia**, 38, 2 (2008): 221-243.
- Butsch, C. “Transnational Networks and Practices of Overseas Indians in Germany,” **Internationales Asienforum**. 47, 3-4 (2018): 203-225.

- Faist, T. "The Transnational Social Spaces of Migration," **Center on Migration, Citizenship and Development**. 10 (2006), 3–8.
- Faist, T. **The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces**. Clarendon Press, 2000.
- Goscha, C. E. **Thailand and the Southeast Asian Networks of the Vietnamese Revolution, 1885-1954**. Curzon Press, 1999.
- Herz, A., and Olivier, C. "Transnational Social Networks—Current Perspectives," **Transnational Social Review**. 2, 2 (2012): 115-119.
- Poole, P. A. "Thailand's Vietnamese Minority," **Asian Survey**. 7, 12 (1967): 886–895.
- Smith, R. B. "The Foundation of the Indochinese Communist Party, 1929–1930," **Modern Asian Studies**. 32, 4 (1998): 769–805.
- Schiller, N. G., Basch, L., and Blanc, C. S. "From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration," **Anthropological Quarterly**. 68, 1 (1995): 48–63.
- Stuart-Fox, M. **A History of Laos**. Cambridge University Press, 1997.
- Taylor, K. W. **A History of the Vietnamese**. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Tuck, P. J. N. **The French Wolf and the Siamese Lamb: The French Threat to Siamese Independence 1858-1907**. White Lotus, 1995.
- Vertovec, P. T. A. S. **Transnationalism**. Routledge, London, 2009.
- Hoàng Văn Chí. **Từ Thực Dân Đến Cộng Sản**. HCM: Nhà xuất bản Chân Trời Mới, 1964.
- Lê Quốc Sản. **Chi đối hải ngoại IV (Chi đội trần phú)**. TP.Hồ Chí Minh: Nhà xuất bản Tổng hợp đồng tháp, 1989.
- Nguyễn Văn Vinh. **Việt kiều ở Lào, Thái Lan với các phong trào cứu quốc thế kỷ 20**. Hà Nội: Nhà xuất bản Lao động. NXBQND, 2010.
- Trần Đình Lưu. **Việt kiều Lào - Thái với quê hương**. Hà Nội: Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, 2004.
- Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam. **Thư tịch cổ Việt Nam viết về Đông Nam Á phần Xiêm**. Hanoi: Ủy ban khoa học xã hội Việt Nam, Ban Đông Nam Á.